

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Lapsen ja nuoren etu tulisi aina olla peruslähtökohtana heidän tilannettaan mietittäessä. Esitetyn vahvuinen puuttuminen lapsen ja nuoren perusoikeuksiin tulee olla erityisen perustelua ja väliaikaista sekä mitoitettu tarpeen mukaiseksi. Nuoren tulee itse myös olla tietoinen ja ymmärtänyt rangaistuksen syy. Pidämme tärkeänä, että hoito, kasvatus, valvonta ja huolenpito eivät koskaan saa olla lasta alistavia tai ihmisarvoa loukkaavia.

Lasten ja nuorten elämän monimutkaistuneisiin haasteisiin tulee myös puuttua ennaltaehkäisevämmiin ja varhaisemmin. Vahva puuttuminen ei voi olla ainoa ratkaisu, vaan äärimmäinen viimesijainen toimenpide.

Kiinnitämme huomiota myös siihen, että esitettyihin muutoksiin liittyy runsaasti valvottavaa, jotta oikeuksien toteutuminen tarkoituksenmukaisella tavalla varmasti toteutuu. Valvonta vaatii oikean määrän resursseja ollakseen riittävää. On myös kannatettavaa, että kuntouttavan suljetun laitospalvelun järjestämisestä vastaa viranomainen eikä sitä voida tuottaa ostopalveluna.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

Mielestämme selkeyttää. Normaaliin perhe-elämään kuuluvat ristiriitatilanteet, joissa tulee olla mahdollista aikuisjohtoinen puuttuminen. Puuttumisen tulee kuitenkin aina olla lapsen oikeuksia kunnioittavaa ja oikein mitoitettua.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisuonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Mikäli tämän kaltaisia viittauksia tehdään, on varmistettava, että säännösten kokonaisuus pysyy riittävän selkeänä ja säännökset eivät sisällä toisiinsa nähden ristiriitaista sisältöä.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

Mielestämme kyllä, mikäli henkilöstöresurssi pystytään turvaamaan ja varmistamaan vaativien tilanteiden vaatima henkilöstön erityisosaaminen.

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyyttä?

-

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Näkemyksemme mukaan säännöllinen asiakassuunnitelman tarkistaminen ja asiantuntija-arvioinnin saaminen sen tueksi turvaa lapsen oikeuksia, mikä on välttämätöntä rajoitettaessa lapsen oikeuksia. Lapsen tilanteen olennaisesti muuttuessa suunnitelmaa on tarpeen mukaan tarkennettava jo aiemmin. Rajoittamisen tulee kaikissa tilanteissa olla oikein mitoitettua.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

-

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

-

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Kyllä, voidaan turvata tehokkaammin.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

-

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Kyllä, voidaan turvata tehokkaammin.

66 § Henkilöntarkastus

Kyllä, voidaan turvata tehokkaammin.

66 a § Henkilönkatsastus

Kyllä, voidaan turvata tehokkaammin.

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

Kyllä, voidaan turvata tehokkaammin.

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Kyllä, voidaan turvata tehokkaammin.

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Kyllä, voidaan turvata tehokkaammin.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Lakiin kirjattu toimivaltuus parantaa perhekodista luvatta poistuvan lapsen asemaa suhteessa muihin sijaismuotoihin ja edistää näin ollen yhdenvertaisuutta.

Luvattomasti laitoksesta poistuneen lapsen etsinnästä ja palauttamisesta vastaa aina viranomainen. Lainsäädännössä olisi kuitenkin hyvä tunnistaa ja luoda raamit nuo-risotyöntekijän/nuorisotyön mahdollisuudesta olla osallisena tätä prosessia. Tämä vaatisi tarkennusta siihen, miten ei viranomaistehtävänä toimivalle nuorisotyölle voitaisiin jakaa tietoa laitoksesta luvatta poistuneista nuorista.

69 b § Lapsen kiinniotto

Säännös pitää sisällään tarpeellisen, mutta hieman pistemäisen työkalun luvatta poistumisiin puuttumiseen. Julkisella paikalla tapahtuviin kiinniottotilanteisiin kytkeytyy niin asiakkaisiin, työntekijöihin kuin ulkopuolisiin liittyviä turvallisuusriskejä, tarvitaan erityistä osaamista ja asiakastuntemusta. On huomionarvoista, että kiinniotto-oikeus ollaan antamassa taholle, jolla ei ole ulkoisia tunnisteita.

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

-

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

-

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

-

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

Kyllä, voidaan turvata tehokkaammin.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

-

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

-

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

Esityksessä ehdotetaan tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annet-tuun lakiin lisättäväksi uusi 30 § koulukotiopetuksessa olevan opiskelijan korvauksesta. Sen mukaan lastensuojelulain 57 §:ssä tarkoitetussa, perusopetuslain 7 tai 8 §:n mukaisen luvan saaneessa koulukodissa tutkintokoulutukseen valmentavaa koulutusta saavan opiskelijan kotikunta koulutuksen aikana, on velvollinen maksamaan opiskelijasta koulukotiopetuksen järjestäjälle osana lastensuojelutoimenpiteistä aiheutuvia kustannuksia korvauksen, joka lasketaan kertomalla niiden koulutuksen työpäivien määrä, joina opiskelijalle on annettu koulutusta, koulutuksesta työpäivää kohden aiheutuvilla keskimääräisillä todellisilla vuosikustannuksilla. Edellä 1 momentissa tarkoitettua korvausta varainhoitovuodelle laskettaessa otetaan vähennyksinä huomioon varainhoitovuonna oppilaalle järjestetyn opetuksen tai toiminnan järjestämisestä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009) 11 ja 29 §:n perusteella maksettava rahoitus varainhoitovuoden yksikköhinnan mukaan laskettuina. Sen estämättä, mitä edellä säädetään korvauksen määräytymisestä, kunta ja koulutuksen järjestäjä voivat keskenään sopia korvauksesta.

Esityksessä ehdotetun 30 §:n perusteluiden mukaan ”pykälä olisi uusi ja siinä säädettäisiin koulukotiopetuksessa olevan opiskelijan tutkintoon valmentavan koulutuksen korvauksesta. Lisäys ehdotetaan tehtäväksi tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annettuun lakiin, sillä kyseinen koulutus ei ole kuntien lakisääteinen tehtävä, eikä näin ollen kuulu kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain alaan. Ehdotettu uusi pykälä vastaisi rakenteeltaan mainitun lain 38 §:n 2 momenttia, mikä koskee koulukodissa järjestetyn esi- ja perusopetuksen korvaamista. Uusi korvausvelvollisuus koskisi sekä yksityisen koulukodin että valtion koulukodin järjestämää koulutusta, mutta ei toisen kunnan järjestämää koulutusta. Oppivelvollisen lapsen ollessa sijoitettuna muualla kuin koulukodissa, sijoituskunta voisi tarjota o-palvelvollisuuden suorittamiseen eri vaihtoehtoja. Korvausvelvollisuus turvaisi koulukodeille rahoituksen tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta nykyistä puutteellista koulutusta paremmin. Korvaus laskettaisiin kertomalla niiden koulutuksen työpäivien määrä, joina opiskelijalle on annettu koulutusta, koulutuksesta työpäivää kohden aiheutuvilla keskimääräisillä todellisilla vuosikustannuksilla. Korvausta laskettaessa tulisi huomioida vähennyksenä yksityisen koulukodin saama opetus- ja

kulttuuritoimen rahoituslain mukainen rahoitus. Kunta ja koulutuksen järjestäjä voisivat myös keskenään sopia korvauksesta.”

Kuntaliitto toteaa, että perusopetuksessa on ns. kuntaperusteinen järjestelmä. Perusopetuslain mukaisen perusopetuksen järjestäminen on kuntien lakisääteinen tehtävä. Kunnan perusopetuksen järjestämisvelvollisuus on yleinen ja poikkeukseton, se ulottuu myös lastensuojelulain nojalla sijoitettuihin. Kunnille myönnetään perusopetuksen järjestämiseen asukasperusteisesti kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain mukainen rahoitus.

Perusopetuksen jälkeistä oppivelvollisuuskoulutusta ei oppivelvollisuus uudistuksessa säädetty kuntien tai kenenkään muun tahon järjestämisvastuulle. Oikeus perusopetuksen jälkeisen oppivelvollisuuskoulutuksen järjestämiseen perustuu joko lakiin tai OKM:n lupaan.

Tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen (TUVA) järjestäminen edellyttää OKM:n järjestämislupaa. Luvan myöntämisen edellytyksistä säädetään tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetun lain 4 §:ssä. Pykälän 2 momentin mukaan järjestämisluvan myöntämisen edellytyksenä on muun ohella se, että luvanhakijalla on toiminnalliset ja taloudelliset edellytykset koulutuksen asianmukaiseen järjestämiseen. Esitys antaa vaikutelman, että koulukotien rahoitus pohja ei turvaa taloudellisia edellytyksiä TUVA-koulutuksen järjestämiseen. Esityksessä tilanne esitetään ratkaistavaksi säätämällä kunnille velvollisuus korvata koulukotien TUVA-koulutuksen rahoitusvaje. Esityksen mukaan kuntien valtionosuuksiin momentille 28.90.30 lisätään 880 000 euroa TUVA-koulutuksesta aiheutuneiden kustannusten korvaamisvelvollisuuden vuoksi vuodesta 2026 lähtien.

Kuntaliitto toteaa, että kunnilla ei ole vastuuta TUVA-koulutuksen järjestämisestä. Näin ollen valtio ei voi siirtää kunnille vastuuta TUVA-koulutuksen rahoitusvajasta. Kuntaliitto vastustaa esitystä, jossa kunnille säädetään maksuvelvollisuus siltä osin, kun koulukodeille TUVA-koulutuksen järjestämiseen myönnetty rahoitus ei kata koulutuksen järjestämisestä aiheutuneita kustannuksia. Esityksen jatkovalmistelussa on selvitettävä, onko koulukodeilla tällöin taloudelliset edellytykset TUVA-koulutuksen järjestämisluvan myöntämiseen. Sen lisäksi toiminnallisten edellytysten on täyttyttävä. TUVA-lain 13 §:n mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskelijalla on mahdollisuus yksilöllisiin valintoihin. Koulutuksen järjestäjän tulee tarjota opiskelijalle mahdollisuus suorittaa koulutuksen perusteiden mukaisia osia tarvittaessa yhteistyössä 7 §:ssä tarkoitettujen tahojen kanssa.

Kuntaliitto kiinnittää huomiota, että oppivelvollisella on velvollisuus hakeutua perusopetuksen jälkeen haluamaansa oppivelvollisuuslain 4 §:ssä tarkoitettuun koulutukseen. Valtion ja yksityisten koulukotien järjestämä tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (TUVA) koulutus ei näin ollen ole sinne sijoitetuille ainoa vaihtoehto.

Kuntaliitto muistuttaa, että kuntien toimintaa, taloutta ja hallintoa koskevat asiat tulee kuntalain 11 §:n mukaisesti käsitellä valtion ja kuntien neuvottelumenettelyssä.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan epäselvyydet ratkaistava

Kuntaliitto kiinnittää huomiota sijoitettujen oppilaiden laillista edustajaa ja maksulliseen toimintaan osallistumisesta perittäviä maksuja koskeviin haasteisiin perusopetuslain mukaiseen aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistumisen yhteydessä.

Kunta voi järjestää perusopetuslain 8 a luvun mukaista aamu- ja iltapäivätoimintaa. Jos kunta päättää toimintaa järjestää, tulee sitä tarjota kunnassa toimivien koulujen ensimmäisen ja toisen vuosiluokan oppilaille sekä muiden vuosiluokkien osalta 17 §:n 1 momentissa tarkoitetuille oppilaille kunnan päättämässä laajuudessa.

Aamu- ja iltapäivätoimintaan tulee hakeutua kunnan edellyttämällä tavalla. Jos hakijoita on enemmän kuin kunnassa on paikkoja, oppilaita otettaessa sovelletaan yhdenvertaisia valintaperusteita. Oppilaan olosuhteet esimerkiksi lastensuojelulain mukainen status tai taloudellinen asema ei vaikuta toimintaan ottamiseen, mikä on perusteltua.

Aamu- ja iltapäivätoiminta on lähtökohtaisesti maksullista. Toimintaan osallistuvilta peritään kuukausimaksu, jonka enimmäismäärästä on säädetty laissa. Perusopetuslakiin ei sisälly säännöksiä aamu- ja iltapäivätoiminnan palvelunkäyttäjistä tai siitä, kuka on velvollinen toiminnasta perittävän kuukausimaksun maksamaan. Kuukausimaksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava, jos huoltajan elatusvelvollisuus, toimeentuloedellytykset tai huollolliset näkökohdat huomioon ottaen siihen on syytä. Päätös maksun alentamisesta tai perimättä jättämisestä perustuu oppilaan laillisen edustajan, esimerkiksi huoltajan hakemukseen.

Kunnissa on epätietoisuutta siitä, kenelle lastensuojelulain nojalla sijoitetun oppilaan aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistumisesta perittävä kuukausimaksu voidaan osoittaa. Epätietoisuutta liittyy myös siihen, kuka on toimivaltainen päättämään aamu- ja iltapäivätoimintaan hakeutumisesta ja mahdollisesti hakemaan toiminnasta perittävän maksun alentamista tai perimättä jättämistä.

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että lastensuojelulain uudistuksen yhteydessä tilanne selkeytetään. Kuntaliitto pitää tämänhetkistä tilannetta kestävämmänä. Edellä kuvatut epäselvyyttä aiheuttavat tilanteet aiheuttavat kunnille maksutuottojen menetyksiä. Jatkossa tulee olla selkeää, millä taholla on oikeus hakea aamu- ja iltapäivätoiminnasta paikkaa ja millä taholla on vastuu toiminnasta perittävän maksun maksamiseen.

Lopuksi

Haluamme myös korostaa eri sektoreiden pitkäjänteisen yhteistyön ja tiedonkulun merkitystä. On hyvä huomioida, että kunnan järjestämällä nuorisotyöllä on mahdollisuus olla tukemassa nuorta hänen siirtyessä kotiin tai vapaampaan palvelumuotoon. Lisäksi on tarpeen huomioida nuoren mielekkään vapaa-ajan ja harrastamisen mahdollisuudet erityisesti jo kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana. On kuitenkin muistettava, että esimerkiksi etsivän nuorisotyön palvelut ovat nuorelle aina vapaaehtoisia eikä nuorta voi velvoittaa työskentelyyn etsivän nuorisotyön kanssa. Yhteistyöllä voidaan tehostaa myös niiden tahojen toimintaa, jotka kohtaavat sijoitusyksiköistä luvatta poissa olevia nuoria julkisissa tiloissa.

Salenius Maria
Suomen Kuntaliitto ry